

*Hoe Valentijn 't Casteel Fort ¹ in nam ende verlost den keyser
van Griecken ende alle d'ander gevangenen.*

Het .LXIIJ. capittel. ²

Valentijn in Angorien zijnde, was nacht en dagh in gepeyse hoe hy zijn heer vader soude mogen verlossen, want hy wel gehoort hadde datmen 't Casteel niet winnen en mocht met macht noch met tooverije dan met verraderije. ³ Soo heeft hy desen vont bedacht: Hy dede bereyden .XIJ. schepen ende daer in twee duysent mannen ende dedese laden met fruyt, wijn en koorn, en nam met hem een gouden kroon seer rijckelijck gemaect van kostelicke ghesteenten ende veel andere cierlickheyt, die hy in 't schip dede, ende zijn also by 't Casteel gekomen, alwaer sy op 't lant getreden zijn. ⁴

1. [Tekstkritiek] Bouman: Casteel of Fort

2. [Maillet] Comment Valentin print chateau fort et deliura son pere lempereur de grece et tous les aultres prisonniers qui avec luy estoient. lxii.

[Verdussen] Het XXXIII. Capittel. Valentijn neemt in dat Casteel Fort, ende verlost sijnen Heer Vader den Keyser van Griecken, ende alle die ghevangenen die daer by hem waeren.

3. [Maillet] [V]Alentin le vaillant cheualier qui en angorie demoura fut en grant pensee nuyt et iour comment son pere pourroit deliurer. car bien scauoit de long temps comment le chateau ne pourra par puissance darmes ne par enchantement estre prins. mais bien par trahyson le pourroit on auoir.

[Verdussen] Valentijn den vromen Ridder die in Angorien ghebleven was / die was dagh ende nacht in ghepeyse hoe dat hy zijnen Heer Vader verlossen soude moghen / want hy wel ghehoort hadde als datmen dat Casteel niet winnen en mochte met macht noch met tooverije / dan met verraderije /

4. [Maillet] Si sauisa dune chose qui moult bien fut *comprinse*. et dedens douze nauires fist mettre deux mille hommes et moult richement les fist chargier de vins et de fourment et de couronnes moult riches de perles saphirs et de toutes aultres fines pierreries et plusieurs aultres richesses es nauires fit mettre[.] puis monta sur la mer et ainsi *que* marchans sen vont. et tant nagerent que ilz arriuerent au port du chateau et la en droit prindrent terre.

[Verdussen] soo heeft hy hem bedacht van een saecke dat wel op-geset was / soo heeft hy wel vijfthien schepen doen bereyden / ende daer in waeren twee duysent mannen / ende dedese wel laeden met fruyt / wijn ende coren / ende met een goude croon / die seer rijckelijck ghemaect was van costelijcke ghesteenten / ende met veel ander cierlijckheydt die hy in't schip dede / ende zijn alsoo inde Zee gheslaghen ende ghecomen by dat Casteel alwaer zy op dat landt getreden zijn /

Valentijn heeft hem verkleet als een coopman ende sette de kostelijcke kroone op sijn hoofd ende seyde tot sijn volck datse hun wapenen souden en hun gheweer by hun houden: “en blijft stil ligghen, datmen u niet en sie.”¹ Ende indien de Sarazijnen in ’t schip komen, soo slaetse al doot datter gheen en ontkome!”²

Als Valentijn dit gheordineert hadde, soo heeft hy hem op den wegh ghestelt met de croone op sijn hoofd ende is gegaen voor de poorten van ’t Casteel.³

Als den poortier hem sagh, soo vraeghde hy: “Wie heeft u hier ghesonden?”⁴

“Ick ben een koopman, die geerne waer in Spangien, ende hebbe grooten rijkdom in mijn schip van cieragie.”⁵ Soo hebbe ick hooren seggen dat gheen koopman hier voorby reysen en magh sonder tol te gheven op de verbeurte van lijf en goedt, soo ben ick hier ghekomen om mijnen tol te betalen.”⁶

1. [Maillet] Et Valentin se habilla en guise de marchand puis mist vne bien riche couronne sur sa teste puis dist a ses gens armez *vous* tous et prenez voz glaisues et dedens les bateaux tout secretement vous tenez *que vous* ne soyez veux
[Verdussen] ende Valentijn heeft hem hercleet als eenen Coopman / doen sette hy de costelijcke Croone op zijn hoofd / ende seyde tot zijn volck / dat zy hun wapenen souden / ende haer heyren by een houden / ende blijft al stil ligghen als datmen u niet sien en magh /

2. [Maillet] Et se sarrasins viennent vers vous mettez les tous a mort et *que* nul nen eschappe.
[Verdussen] ende indien dat de Sarazijnen in’t schip comen / soo slaetse al doot dattet geen en ontcomen /

3. [Maillet] et *quant* il eut ce dit il sest mis a chemin et est ale vers la porte du chateau la couronne sur sa teste.
[Verdussen] als Valentijn dat gheseyt hadde soo heeft hy hem op den wech ghestelt met de Croone op zijn hoofd / ende is ghegaen voor de poorte van dat Casteel /

4. [Maillet] Et *quant* le portier le veit il luy demanda *quelle* chose vous amaine pardeca
[Verdussen] als den Portier hem sagh soo heeft hy gheseyt : wie heeft u hier ghesonden :

5. [Maillet] amy dit Valentin ie suis marchand *qui men* voy en espaigne. si ay dedens mes nauires plusieurs riches marchandises
[Verdussen] mijnen goeden vrient / ick ben een Coop-man die gheeren vaert in Spaignien / ick hebbe groote rijckheden in mijn schip van cieragien /

6. [Maillet] Si ay oy dire *que* nul marchand ne doit passer sans tribu payer sur peine

Valentijn ende Oursson

“Heer,” seyde de poortier, “verbeyt hier! ¹ Ick sal by mijn vrouwe gaen om u antwoordt te gheven,” ende is by Galasia ghegaen ende heeft haer vertelt al dat Valentijn gheseyt hadde. ²

Als sy verstont datter soo schoone juweelen inde schepen waren, heeft sy haren casteleyn doen roepen ende gheseyt: “Gaet op de haven ende ontfanght den tol vanden koopman, ende neemt soo veel volcx met u datse u gheen quaet doen en moghen!” ³

De casteleyn meynde wel wat te winnen ende is t’zijnen ongeluk na de haven gegaen. ⁴

Als sy nu sagen de rijckheden die inde schepen waren, soo werden sy ontsteecken met gierigheyt. ⁵ En Valentijn seyde: “Mijn heeren,

de tout perdre et sa vie en dangier mettre. si ne veul ie pas passer sans payer loyallement.

[Verdussen] soo hebbe ick hooren segghen dat gheen Coop-man hier voor by reysen en mach sonder tol te gheven / op de verbeurte van lijf ende goedt / aldus soo ben ick ghecomen om mijnen tol te betalen.

1. [Maillet] Sire dist le portier or matendez icy

[Verdussen] Heer seyde den Portier verbeyt my hier

2. [Maillet] et ie voy vers madame pour vous donner responce. tantost ala vers la belle galasie et le fait luy compta

[Verdussen] ick sal gaen by mijn vrouwe om u antwoord te gheven ende den Portier is by Galasie ghecomen / ende heeft haer vertelt al dat Valentijn gheseyt hadde.

3. [Maillet] et quant elle entendit que tant de beaux ioyaulx il a elle en fut moult ioyeuse. si appella le chastellain et luy dist allez vers le port et le tribu recepuez de ces marchans qui passent et menez avec vous de mes gens si grant nombre que on ne vous puisse riens tollir.

[Verdussen] Als zy verstont datter alsoo schoone Juweelen in die schepen waeren / soo heeft zy doen roepen haeren Casteleyn / ende zy seyde tot hem / gaet op de have / ende ontfanckt den tol vanden Coopman / ende neemt alsoo veel volck met u / op dat zy u gheen quaet doen en moghen.

4. [Maillet] et le chastellain fut legier et pensa bien gaigner. et deuers le port les mena a leur male aventure

[Verdussen] Den Casteleyn meynde wel wat te winnen / hy is na de haven ghegaen /

5. [Maillet] car tantost qui veirent les riches ioyaulx qui aux nauires estoient ilz furent ardans de regarder.

[Verdussen] alsoo gheringe als zy saghen die rijckheden die in de schepen waren / soo ontstaken sy met gierigheyt /

gaet inde schepen ende neemt soo veel cleynodien als 't recht daer van is.”¹

De Sarazijnen zijn t'scheepe ghegaen ende meynden allegader rijck te worden, maer de Kerstenen die verborgen lagen, zijn op gheschooten ende hebbense allegader doot gheslagen, datter niet een ontkomen en is.²

Doen dede Valentijn de kleederen nemen van de Sarazijnen, tot vijftigh toe, ende dede sijn volck daer mede kleeden over hun harnas, ende lade hun met kostelijcke kleragie van als, ende ginghen na 't Casteel.³

De poortier die hunlieden sagh alsoo geladen komen, dacht dattet zijn gesellen waren ende bandt de twee leeuwen op die inde plaetse waren, ende heeft de brugge neder ghelaten, meynende oock wat van de cleynodien te hebben, en ginck buyten de balie vande poorte.⁴ Ende Valentijn heeft hem ghevangen genomen

1. [Maillet] et Valentin leur dist. seigneurs entrez dedens et a vostre droit appetit des ioyaulx prenez iusques a la valeur de vostre droit.

[Verdussen] ende Valentijn seyde : mijn Heeren gaet in die schepen ende neemt alsoo veel van die cleynodien als u recht daer af is /

2. [Maillet] Les payens entrerent dedens qui cuidoyent estre riches et les crestiens qui estoient muces saillirent et en plus briefue espace *que* ne vous scauroie dire les firent mourir.

[Verdussen] die Sarazijnen sijn allegader te schepen ghegaen ende meenden allegader rijck te worden / ende die Kerstenen die daer verborghen laghen zijn opgheschoten ende hebben-se allegader doot gheslagen datter niet een ontcomen en is.

3. [Maillet] Or sus dist Valentin plus fort faire nous fault pour le chastel auoir. lors fit il a ses gens les robes des cinquante sarrasins vestir sur leur harnois pour les faire charger de pierrerie et daultres riches draps et aler deuers le chasteau

[Verdussen] Nu soo moeten wy noch wat doen om dat Casteel te winnen seyde Valentijn / doen dede Valentijn die kleederen nemen van die Sarazijnen tot vijfthien toe / ende dede sijn volck daer mede kleederen over haer harnas / ende leyde hen met kostelijcken cier-heden van als / ende gingen naer dat Casteel toe /

4. [Maillet] et le portier *qui* les veit venir *pensa* que ce fussent ses compagnons adonc il lya les deux lyons qui estoyent en la place et auala le pont pour cuider auoir aulcun riche ioyau et saillit hors de la barriere.

[Verdussen] ende den portier die hen-lieden sach alsoo geladen comen / soo dachte hy dattet van zijn ghesellen waren / doen soo bont hy die twee Leeuwen op die in

Valentijn ende Oursson

ende geleyt by de schepen ende liet hem de dooden sien: “Aldus suldy oock varen of ghy sult my by u godt sweren, dat ghy my in het Casteel leyden sult!”¹

“Heere,” seyde de poortier, “uwen wil sal gheschieden.² En ick sweer u by mijn godt Mahon, dat ick u ’t Casteel leveren sal tot uwer beliefte!”³

“Poortier,” seyde Valentijn, “ick sal u loonen, maer wacht u van ons te verraden!”⁴

“Neen ick,” seyde de poortier, “komt vryelijck, ende doet u volck komen die met de Sarazijnse⁵ kleederen gekleet zijn.⁶ Laetse elcken een [voor een]⁷ in ’t Casteel komen om de sorge vande brugge, want quamender twee t’seffens over, sy souden beyde inde riviere vallen ende verdrincken.”⁸

die plaetse waeren / ende hy heeft die brugghe neder ghelaten meenden oock wat van die cleynodien te hebben / ende ginck buyten die balie vander poorten

1. [Maillet] et valentin le print et vers la barge le mena. sy luy a monstre les mors et luy a dist beau maistre tel *que* ceulx cy serez sans iamais en eschapper ou vous iurrerez le dieu que vous croyez *que* dedens le chasteau fort a cest iour me ferez entrer et mon corps garderez.

[Verdussen] ende Valentijn heeft hem ghevangen ghenomen / ende heeft hem gheleyt by die schepen / ende liet hem die dooden sien / aldus soo sult ghy oock vaeren / oft ghy sult sweeren als dat ghy my in dat Casteel leyden sult.

2. [Maillet] Sire dist le portier vostre volente feray. car mieulx aime vous *complaire que* de perdre la vie.

[Verdussen] Heer seyde den Portier uwen wille sal gheschieden /

3. [Maillet] si vous iure la foy que ie doy au grant dieu que le chasteau vous delierray tout a vostre *bonne* volente.

[Verdussen] ende ick sweere als dat ick u dat Casteel leveren sal tot uwer beliefden.

4. [Maillet] Portier dist Valentin et ie te guerdonneray bien. mais garde toy sur tout de trahyson moy faire.

[Verdussen] Portier seyde Valentijn ick sal u loonen / maer wacht u van te verraden

5. [Tekstkritiek] Bouman: Sarazijns

6. [Maillet] Nennil dist le portier avec moy venez et faictes voz gens qui sont en habit de payen

[Verdussen] neen ick seyde den Portier comt vryelijcken ende doet u volck comen die met die Sarazijns kleederen ghekleet zijn

7. [Tekstkritiek] Ontbreekt bij Bouman, verbeterd op basis van Verdussen z.j.

8. [Maillet] entrer dedens lung *apres* lautre pour le danger du pont. car il *semblent* ceulx qui du chasteau sont partis.

Alsoo de poortier geseyt hadde, soo wordet gedaen, ende Valentijn waerschoude sijn volck datter niet meer dan een tseffens over en ginck. ¹ Alsoo zijn de vijftig Kerstenen daer in gegaen met Valentijn. ² Ende de poortier heeft Valentijn ghewesen een heymelijcke deure. ³ Valentijn dede de deure op ende blies sijn hoorn, ende alle die inde schepen waren quamen van stonden aen daer. ⁴ Ende Valentijn trat boven in 't Casteel in de kamer om de schoone maghet te onderhouden. ⁵

Als sy Valentijn sagh die haer soo eerlijck groete, was sy seer verwondert hoe dat hy daer ghekomen was. ⁶

“Schoon jonckvrou, en weest niet vervaert voor my,” seyde Valentijn, “want ick om uwer liefde hier gekomen ben.” ⁷

Doen sagh sy Valentijn aen, ende door de goede manieren die hy aen haer bewees, wert sy ontsteken in het herte ende bewees hem groote vrientschap. ⁸

[Verdussen] laet een voor een in't Casteel comen om de sorghe vander bruggen / want quamer daer twee te samen over zy souden beyde inde riviere moeten vallen ende verdrincken /

1. [Maillet] Ainsi que le portier deuisa fut la chose acomplie. et valentin auisa ses gens que il nen passoit que vng seul. car se denx estoient lung cherroit dedens la riuiere

[Verdussen] alsoo dat den Portier gheseyt hadde soo wert ghedaen / ende Valentijn waerschouwdet sijn volck / als datter niet meer dan een t'seffens over en ginck /

2. [Maillet] en ce point entrerent dedens les cinquante crestiens et valentin [Verdussen] soo zijn de vijftigh Kerstenen daen in ghegaen met Valentijn /

3. [Maillet] et quant ilz furent dedens le portier leur monstra vne faulce poterne. [Verdussen] alsoo zy daer in waren / soo heeft den Portier Valentijn ghewesen een heymelijcke dore.

4. [Maillet] Valentin la fut tantost ourrir. puis sonna vng cor adonc ceulx qui estoient aux bateaulx demourez celle part acoururent

[Verdussen] Valentijn dede die dore open ende blies zijnen horen / ende alle die inde schepe waren die quamen van stonden aen daer.

5. [Maillet] Et valentin pour galasie entre tenir monta au chasteau et ala vers sa chambre ou elle sesbatoit.

6. [Maillet] Et quant elle veit Valentin qui hault la salua elle fust tout esmerueillee comment Il estoit la venu.

7. [Maillet] Dame dist Valentin de moy ne vous doubtez. car pour vostre gent corps suis venu celle part.

8. [Maillet] Lors regarda la dame sa douce contenance et de luy fut au cueur

Valentijn ende Oursson

Als de Kerstenen in 't Casteel waren, die groot gherucht ende gekrijsch maeckten, sagh de vrouwe te venster uyt ende merckte dat sy verraden was ende keerde haer weder tot Valentijn ende seyde met schreyende oogen: “Edel ridder, beschermt my mijnen maeghdom! Ick set my in uwen handen.” ¹

“Edel vrouwe,” seyde Valentijn, en hebt gheen sorge! U en sal niet misschieden, want dit Casteel is nu mijn.” ²

Doen begonnen de Kerstenen te soecken ende sloeghen alle de Sarazijnen doot die sy vonden. ³

Doen ginck Valentijn inde ghevanckenisse en brack de deuren op ende seyde: “Mijn heeren die hier binnen zijn, spreekt indien ghy noch leeft!” ⁴

Soo konde Oursson terstont de stemme van Valentijn ende seyde: “Lieve broeder Valentijn, wellekom moet ghy zijn!” ⁵

touchee et grant chiere luy fist.

1. [Maillet] Or sont les crestiens ou chasteau entrez par la faulce posterne que le portier enseigna. grant cry et grant bruit menerent tant *que* la dame saillit aux fenestres bien veit quelle estoit trahye elle se tourna vers Valentin et luy a dist en plourant. Franc cheualier courtois sauuez mon pucelage. car ie me rens a vous ie voy bien que Ie suis deceue et trahye.

[Verdussen] Als die kerstenen in dat Casteel waren die groot gheruchte ende gekrijsch maeckten als dat die Vrouwe ter venster schoot / doen sach zy wel dat zy verraden was /

2. [Maillet] Dame dist le bon Valentin navez ne paour ne crainte car par moy ne par aultre ia naurez villennie ne vostre honneur ne sera blessee. Quant est du sourplus ce chasteau sera mien.

3. [Maillet] Lors *commencerent* crestiens a serchier de toutes pars si ne ont laisse en vie la dedens payen ne sarrasin.

[Verdussen] doen begonsten de Kerstenen te soecken ende sloeghen alle die Sarazijnen doot die zy vonden.

4. [Maillet] puis est Valentin deualle vers les prisonniers sy a rompu les portes et a dit haultement entre *vous* qui dedens estes parlez se vous estes en vie.

[Verdussen] Doen ginck Valentijn na die ghevangen en toe / en brack die doren van die ghevanckenisse ende seyde mijn Heeren die hier binnen zijt / spreekt in dien ghy noch leeft /

5. [Maillet] Orson entendit bien son frere Valentin si luy escria. Mon frere bien soyez venu quelle chose vous amaine.

“Mijn heeren,” seyde Valentijn, “hebt goeden moedt, want in deser ure sal ick u verlossen,” ende hy schoot de leder daer inne en dedese allegader daer uyt komen. ¹

Elck denckt in hem selven wat blijdschap datter was. ² Dien nacht bedreven sy blijtschap ende aten ende droncken goeden wijn, die hun hert wat verheughden. ³ Seven daghen waren de Kerstenen in het Casteel, makende goede chiere. ⁴

Hier-en-tusschen onderhielt Oursson de schoone Galasie ende sprack haer aen van liefde, want hy en wist niet of Fesone doodt was of levende, ende wan aen haer eenen soen die ghenamt was Orssaire, den welcken de keyser ⁵ van Constantinopolen onderhielt. ⁶

[Verdussen] soo heeft Oursson terstondt wel verstaen die stemme van Valentijn / Lieven Broeder Valentijn willecom soo moet ghy zijn /

1. [Maillet] Seigneurs dist Valentin demenez feste. car deliurez serez. Et alors saillirent les prisonniers hors qui poures estoient et mal coulourez

[Verdussen] mijn Heeren seyde Valentijn hebt goeden moet / want in deser uren soo sal ick u verlossen / ende hy schoot die leerder daer inne ende dedese alle gader uyt-comen /

2. [Maillet] si ne fault pas demander la ioye qui fut entre eulx

[Verdussen] daer en derftmen niet vraeghen oft daer blijtschap was / maer elck denckt in hem selven wat blijtschap dat daer was /

3. [Maillet] la nuyt se festoient et assez de bon vin beurent qui moult les resconforta.

[Verdussen] dien nacht bedreven sy blijtschap en sy aten ende droncken goeden wijn die haer herten seer vervreuchde /

4. [Maillet] Sept iours furent crestiens dedens chasteaufort demenant bonne vie.

[Verdussen] seven daghen waren die Kerstenen in dat Casteel makende goede ciere.

5. [Tekstkritiek] Lees: keyserrijck

6. [Maillet] et en celuy temps sacointa orson de lamour de galasie. car de fezone ne scauoit selle estoit morte ou viue. non obstant auint il apres que ledit Orson espousa galasie apres la mort de fezone. Et d'elle eut vng moult beau filz qui eut nom orsaire lequel en ses iours tint le noble empire de constantinoble.

Colofon

Kritische synoptische studie-editie

van de druk van Jan Jacobszoon Bouman, Amsterdam 1657 (Sint Petersburg, SSSPL: 6.10.3.3), met daarin verwerkt de druk van Hieronymus Verdussen jr., Antwerpen ca. 1684-1713 (Boston Massachusetts, Houghton Library, 27283.48.4) en die van Jacques Maillet, Lyon 1489 (Paris, BnF, RES Y2 82).

bezorgd door dr. Willem Kuiper,
Leerstoelgroep Historische Nederlandse Letterkunde UvA

Amsterdam 2012

Bibliotheek van Middelnederlandse Letterkunde
<http://cf.hum.uva.nl/dsp/scriptamanent/bml/bmlindex.htm>

